

עבודה בקורס דרכים בהוראת הגמרא

דיון בסוגיית
"עביד איניש דינא לנפשיה"

(בבא קמא - כז: - כח.)

שיטת ג'יקסו

המרצה: עמירם דומוביץ'.
מאת איתי בשן, משואות יצחק,
תמוז תשע"ב

מבוא

שיטת ג'יקסו שמה באופן מובהק את התלמיד במרכז. שיטה זו עובדת באופן כפול, ע"י לימוד בשני שלבים:

- א. קבוצות המומחים: בכל קבוצה יושבים ארבעה תלמידים, כאשר כל קבוצה מקבלת נושא שונה. (לצורך העניין קבוצה א', ב', ג', ד')
- ב. קבוצות לומדים ומלמדים: כל אחד מחברי הקבוצה (א', ב', ג', ד') מקבל מספר. בשלב הבא הוא כבר מומחה. כל מומחה (כל מספרי 1 לדוגמא) מתאספים וצריכים להציג בפני חברי הקבוצה החדשה, את אשר נלמד בקבוצתם.

כעת, כל אחד מרגיש אחריות על עצמו, כיון שג'יקסו הוא כמו פאזל ואם נוציא חלק אחד מהפאזל הכל מתפרק.

את שיטת ג'יקסו העברתי (בעקבות הלימוד בקורס) כשיעור בכיתה ט' בישיבה תיכונית בעתניאל במסגרת הכשרה של עבודה מעשית. השיעור היה מעולה ואף קיבלתי עליו את הציון המרבי (100). דומני שכאשר התלמיד מרגיש שותף וחווה חווית הצלחה, זה נותן לו מוטבציה להשקיע בשיעור.

הסוגיא בה נעסוק, היא סוגיה קלאסית ללימוד בשיטת ג'יקסו היות והיא מביאה שמונה ת"ש המתחלקים שווה בשווה, 4 ראשונות מראות על מקרה שעושה אדם דין לעצמו, ו-4 אחרונות על מקרה שלא עושה אדם דין לעצמו. כל קבוצה תקבל שני מקרים, וכל אחד מחברי הקבוצה השנייה יצטרך להסביר אחר כך לחברי הקבוצה החדשה שתיווצר. במצב שלנו, בו אנו רוצים להעביר שני שיעורים על הסוגיה, בשיעור הראשון יקבלו התלמידים את ארבעת הת"ש הראשונות ובשיעור השני את ארבעת הת"ש האחרונות.

מקור הסוגיה עצמה עם הערות (למורה):

שלח ליה **רב חסדא לר"נ**: הרי אמרו לרכובה שלש, ולבעיטה חמש, ולסנוקרת שלש עשרה. לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי?
שלח ליה: **חסדא חסדא** קנסא קא מגבית בבבל?! אימא לי גופא דעובדא היכי הוה?

שלח ליה דההוא **גרגותא** דבי תרי, דכל יומא הוה דלי חד מנייהו. אתא חד, קא דלי ביומא דלא דיליה. א"ל: יומא דידי הוא! לא אשגח ביה.

שקל פנדא דמרא- מחייה. א"ל: מאה פנדי בפנדא למחייה, אפילו למ"ד
לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה.
דאתמר:

רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה.
רב נחמן אמר: עביד איניש דינא לנפשיה.
היכא דאיכא פסידא, כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה.
כי פליגי היכא דליכא פסידא:
רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא
ליזיל קמיה דיינא.
ר"נ אמר: עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דבדין עביד לא טרח.

1. מתניב רב כהנא, **בן בג בג** אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב. אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל!
א. א"ל: עמך, **בן בג בג** יחידאה הוא, ופליגי רבנן עליה.
ב. **רבי ינאי** אמר: מאי שבור את שיניו? בדין. אי הכי, 'ואמור לוי' 'ואומרים לוי' מיבעי ליה. 'שלי אני נוטל', 'שלו הוא נוטל' מיבעי ליה! קשיא.
2. ת"ש: **שור** שעלה ע"ג חבירו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת- פטור. מאי לאו במועד דליכא פסידא?
לא, בתם דאיכא פסידא. אי הכי אימא סיפא: 'דחפו לעליון ומת חייבי', ואי בתם אמאי חייבי? שהיה לו לשמטו ולא שמטו.
3. תא שמע: **הממלא** חצר חבירו כדי יין וכדי שמן, בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס!
אמר **ר"נ בר יצחק**: משבר ויוצא לב"ד, משבר ונכנס להביא זכויותיו¹.

¹ ניתן להבין את תשובתו- 'משבר ויוצא משבר ונכנס לב"ד' אומר בעצם שאדם לא יכול לעשות לבד דין, אלא מקום הדין נמצא בב"ד, כלומר אני שובר כדי להגיע לב"ד. וכך הוא מבין את רב יהודה.

4. ת"ש: מניין לנרצע שכלו לו ימיו ו**רבו מסרהב** בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור? ת"ל: (במדבר לה) "לא תקחו כופר לשוב"² - לא תקחו כופר לשב!

א. הכא במאי עסקינן: בעבדא גנבא. עד האידנא לא גנב והשתא גנב; עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה.
ב. ר"נ בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד האידנא היתירא והשתא איסורא.

5. ת"ש: **המניח** את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. טעמא דנתקל בה, הא שברה חייב!
אמר **רב זביד** משמיה **דרבא**: הוא הדין אפי' שברה, והאי דקתני נתקל- איידי דקבעי למיתני סיפא: 'אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו'- דדוקא נתקל, אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה- קתני רישא נתקל.

6. ת"ש: (דברים כה) "**וקצתה את כפה**"- ממון. מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר?

לא, שיכולה להציל ע"י דבר אחר. אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, פטורה.

אי הכי, אדתני סיפא: 'ושלחה ידה'- פרט לשליח ב"ד, לפלוג ולתני בדידה! בד"א: בשיכולה להציל ע"י ד"א, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה.

ה"נ קאמר, בד"א: בשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה.

7. ת"ש: הרי שהיתה **דרך הרבים** עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד. מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה- לנקוט פזרא וליתיב!

אמר **רב זביד** משמיה **דרבא**: גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון.

רב משרשיא אמר: בנותן להם דרך עקלתון.

רב אשי אמר: כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה. אי הכי, אמאי 'שלו לא הגיעו', לימא להו שקולו דיכחו והבו לי דידי!

² הפסוק הוא בגואל הדם שזה דוגמא מופתית ל'עביד איניש דינא לנפשיה', כיון שהוא רוצה להרוג במקום ב"ד.

משום **דרב יהודה**, דאמר **רב יהודה**: מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.
8. ת"ש: בעל הבית שהניח **פאה** מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר,
זה וזה פאה. וא"א עביד איניש דינא לנפשיה, אמאי 'זה וזה פאה'
לנקוט פזרא וליתיב!
אמר **רבא**: מאי 'זה וזה פאה'? לפוטרן מן המעשר. כדתניא: "המפקיר את
כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן
המעשר".

הצעה ללימוד בשני שיעורים

שיעור ראשון:

הקדמה (סיפור גרגותא), הצגת שתי הדעות (רב יהודה ורב נחמן) ולימוד של ארבעת
המקורות הראשונים (בשיטת ג'קסו), סיכום ביניים בדעת רב נחמן.
שיעור שני:

המשך לימוד ארבעת המקורות הנוספים (בשיטת ג'קסו), סיכום דעת רב יהודה (עם
צירוף דעת רב נחמן), סיכום נוסף על צד המשמעות, סיכום אחרון בצירוף הלכה
ופסק הדין הישראלי.

לימוד הסוגיא בכיתה (שיעור ראשון)

את החלק הראשון (עד שיטת ג'קסו) יעביר המורה באופן פורנטלי.
לצורך כך נקדיש בין 5 ל-10 דקות ללימוד שתי השיטות, דרך הסיפור של גרגותא:
שלח ליה **רב חסדא לר"נ**: הרי אמרו לרכובה שלש, ולבעיטה חמש, ולסנוקרת
שלש עשרה. לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי?
שלח ליה: **חסדא חסדא** קנסא קא מגבית בבבל?! אימא לי גופא דעובדא היכי
הוה?

שלח ליה דההוא **גרגותא** דבי תרי, דכל יומא הוה דלי חד מנייהו. אתא
חד, קא דלי ביומא דלא דיליה. א"ל: יומא דידי הוא! לא אשגח ביה.
שקל פנדא דמרא- מחייה. א"ל: מאה פנדי בפנדא למחייה, אפילו למ"ד
לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה.
הסבר: רב חסדא שואל את רב נחמן: אנו יודעים שאם אדם חבל בחברו הוא חייב
לשלם לו תשלומים שונים לפי המכה. מה יהיה הדין אם היכה אותו בקת המעדר
(פנדא דמרא) או בראש המעדר (קופינא דמרא)? רב נחמן טוען כלפיו שרב חסדא

בבבל לא יכול לגבות בכלל קנסות, שכן אין שם דיינים סמוכים ואינם רשאים לדון בכך!

רב נחמן מבקש ממנו שיתאר לו את המקרה הכללי ולפי זה ידון. רב חסדא מתאר בור מים (גרגותא) שהיה שייך לשני אנשים, וכל יום היה דולה אחד אחר. יום אחד שינה אחד השותפים ודלה ביום של חברו. בא החבר בתלונה על מעשה השותף, וזה התעלם ממנו. לקח החבר קת של מעדר וחבט בו.

רב נחמן עונה על המקרה שאכן הוא עשה כדין ויכול אף לחבוט בו יותר, שכן אפילו לדעת מי שאומר שלא עושה אדם דין לעצמו (שיטת רב יהודה החולקת על רב נחמן, כפי שנראה בהמשך) גם הוא יודה שבמקרה של הפסד- מותר לעשות דין לעצמו.

מהו אותו הפסד?

רש"י מציע שתי דעות:

א. בינתיים, עד שאלך לבית הדין, יוכל השני לדלות לי ולא אדע כמה עלי לתובעו.

ב. יש חשש שיכלו המים עד שילך לב"ד.

כעת נמשיך את הסוגיה ונפרוש בפני התלמידים את שתי השיטות:

דאתמר:

רב יהודה אמר: **לא** עביד איניש דינא לנפשיה.

רב נחמן אמר: עביד איניש דינא לנפשיה.

היכא דאיכא פסידא, כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה.

כי פליגי היכא דליכא פסידא:

רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא.

ר"נ אמר: עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דבדין עביד לא טרח.

לימוד ע"י שיטת ג'יקסו (לתלמיד)

התלמוד, כאמור, מביא תיאור של שמונה ת"ש. כעת נחלק לכל קבוצה תיאור של מקרה, עם הדחייה שלו.

על כל קבוצה לענות על השאלות הבאות:

1. תאר את המקרה המובא.
2. האם לפי המקרה המובא, עביד איניש דינא לנפשיה או לא עביד איניש דינא לנפשיה?
3. כיצד דוחה הגמרא את המקרה?

קבוצה א':

מתלב רב כהנא, בן בג בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב. אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל!
א. א"ל: עמד, **בן בג בג יחידאה הוא**, ופליגי רבנן עליה.
ב. **רבי ינאי** אמר: מאי שבור את שיניו? **בדין**. אי הכי, 'ואמור לו' 'ואומרים לו' מיבעי ליה. 'שלי אני נוטל, 'שלו הוא נוטל' מיבעי ליה! קשיא.

קבוצה ב':

ת"ש: שור שעלה ע"ג חבירו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת-פטור. מאי לאו במועד דליכא פסידא?
לא, בתם דאיכא פסידא. אי הכי אימא סיפא: 'דחפו לעליון ומת חייב', ואי בתם אמאי חייב? שהיה לו לשמטו ולא שמטו.

קבוצה ג':

תא שמע: הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן, בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס!
אמר **ר"נ בר יצחק**: משבר ויוצא לב"ד, משבר ונכנס להביא זכיותיו

קבוצה ד':

ת"ש: מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור? ת"ל: (במדבר לה) "לא תקחו כופר לשוב" - לא תקחו כופר לשב!

א. הכא במאי עסקינן: בעבדא גנבא. עד האידנא לא גנב והשתא גנב; עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה.
 ב. ר"נ בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד האידנא היתירא והשתא איסורא.

כעת, אחרי שכל קבוצה למדה את הקטע שלה, נציג מכל קבוצה (למשל כל מספרי 1), חובר לקבוצה אחרת ומלמד את שאר חברי הקבוצה החדשה, את שנלמד בקבוצתו. בלומדו את חברי הקבוצה הוא מציג שוב את המקרה, כיצד לומדים ממנו על עביד איניש או לא, וכיצד דוחה הגמרא את הדברים.

סיכום ביניים (על צד המיומנות)

לאחר שכל הקבוצות הציגו את החלקים שלהם חשוב לעשות סיכום לדברים, אך היות והדברים כבר נלמדו, אין צורך לחזור על הדברים שוב אלא לסכם אותם בצורה מעט אחרת (ואף להוסיף מעט בשביל העניין). רצוי לעשות זאת ע"י טבלה על הלוח, תוך כדי שיתוף התלמידים.

דחיה	רב נחמן: עביד איניש דינא לנפשיה.
א. דעתו יחידה. ב. עושה זאת מצד הדין.	1. בן בג בג
א. יש הפסד ב. היה לו לשמטו.	2. שור
משבר ויוצא- לדין	3. מומלא
א. עבד גנב (שאינ אימת הרב עליו) ב. שנשא אישה כנענית (שמרגע שחרורו- הרי זה איסור)	4. רב מטהרב בעבדו לצאת

כאן ניתן לסיים את השיעור הראשון, ולהמשיך מאותו מקום בשיעור השני.

שיעור שני

הקדמה: סיכום ביניים למה שראינו עד עכשיו:

בשיעור הקודם ראינו שתי דעות:

רב נחמן: עושה אדם דין לעצמו.

רב יהודה: לא עושה אדם דין לעצמו.

הגמרא העמידה את הדיון במקרה שלאדם אין הפסד, שהרי אם יש לו הפסד, גם רבי יהודה אומר שיעשה דין לעצמו.

בשיעור הקודם ראינו 4 מקרים שמנסים לסבור כמו רב נחמן שרשאי אדם לעשות דין לעצמו ואת כולם פרכנו. היום בשיעור נפגוש 4 מקרים נוספים.

נחבור שוב לאותם ארבע קבוצות ונמשיך בלימוד.

נזכיר שוב את השאלות:

1. תאר את המקרה המובא.

2. האם לפי המקרה המובא, עביד איניש דינא לנפשיה או לא עביד איניש דינא לנפשיה?

3. כיצד דוחה הגמרא את המקרה?

קבוצה א':

ת"ש: **המניח** את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. טעמא דנתקל בה, הא שברה חייב!

אמר **רב זביד** משמיה **דרבא**: הוא הדין אפי' שברה, והאי דקתני נתקל- איידי דקבעי למיתני סיפא: 'אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו'- דדוקא נתקל, אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה- קתני רישא נתקל.

קבוצה ב':

ת"ש: (דברים כה) "**וקצתה את כפה**"- ממון. מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר?

לא, שיכולה להציל ע"י דבר אחר. אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, פטורה.

אי הכי, אדתני סיפא: 'ושלחה ידה'- פרט לשליח ב"ד, לפלוג ולתני בדידה! בד"א: בשיכולה להציל ע"י ד"א, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה.

ה"נ קאמר, בד"א: בשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה.

קבוצה ג':

ת"ש: הרי שהיתה **דרך הרבים** עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד. מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה- לנקוט פזרא וליתיב!

אמר **רב זביד** משמיה **דרבא**: גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון.

רב משרשיא אמר: בנותן להם דרך עקלתון.

רב אשי אמר: כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה.

אי הכי, אמאי 'שלו לא הגיעו', לימא להו שקולו דיכחו והבו לי דידי!

משום **דרב יהודה**, דאמר **רב יהודה**: מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.

קבוצה ד':

ת"ש: בעל הבית שהניח **פאה** מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר, זה וזה פאה. וא"א עביד איניש דינא לנפשיה, אמאי 'זה וזה פאה'? לנקוט פזרא וליתיב!

אמר **רבא**: מאי 'זה וזה פאה'? לפוטרן מן המעשר. כדתניא: "המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר".

כעת, כמו בפעם שעברה, כל נציג מקבוצה (למשל כל מספרי 1) חובר לקבוצה החדשה (של מספרי 1) ופורש בפניהם את הנלמד.

לאחר מכן נעשה סיכום ביניים (כמו בפעם שעברה):

דחייה	רב יהודה: לא עביד איניש דינא לנפשיה.
אפילו שברה יהיה פטור.	5. המניח כד ברה"ד.

6. 'וקצותה את כפה'.	ביכולה להציל ע"י דבר אחר.
7. דרך הרבים	שנתן להם דרך עקלתון.
8. פאה	פאה- לפטור מן המעשר.

ניתן לצרף את שתי הטבלאות יחד:

רב נחמן:	דחייה	רב יהודה:	דחייה
עביד איניש דינא לנפשיה.		לא עביד איניש דינא לנפשיה.	
1. בן בג בג	א. דעתו יחידה. ב. עושה זאת מצד הדין.	5. המניח כד ברה"ד.	אפילו שברה יהיה פטור.
2. שור	א. יש הפסד ב. היה לו לשמטו.	6. 'וקצותה את כפה'.	ביכולה להציל ע"י דבר אחר.
3. ממלא	משבר ויוצא- לדין	7. דרך הרבים	שנתן להם דרך עקלתון.
4. רב מטהרב בעבדו ליצאת	א. עבד גנב (שאין אימת הרב עליו) ב. שנשא אישה כנענית (שמרגע שחרורו- הרי זה איסור)	8. פאה	פאה- לפטור מן המעשר.

סיכום נוסף (עד צד המשמעות)

אם נעיין בשלל המקרים המובאים, נשים לב בצורה יוצאת דופן שהמקרים מלמדים על שני עקרונות מרכזיים, על פיהן נוקט אדם בשעת מעשהו של 'עביד איניש'. הגמרא חורזת אחד אחרי השני, פעם מסוג אחד ופעם מהסוג השני.

שני הסיבות הם כדלקמן:

1. **הצלה**: ברור לי כי אני צודק היות ובמקרה זה יש נזק.³ הגמרא אומרת על כך שבמקרים הללו יש למנוע את הנזק. אם ע"י דבר אחר 'בקצותה את כפה', אם ע"י דחיפת השור שלי דווקא במקרה של השור, אם ע"י מניעת הלקיחה של העניים ממקום לא נכון בשדה, אם בכדי למנוע מהשותף שימשיך וידלה מים במקרה של גרנותא ועוד.
2. **שמירה על הזכויות**: נדמה שכאן יש את החידוש של 'עביד איניש'. אין כאן מינימום נדרש אלא בכוחי 'לשבר ולצאת', ואני יכול לשבור לכתחילה, לפי דעת רב זביד, בהנחה וקיבלתי דבר שלא כפי הדין המגיע לי. כעת נראה כיצד כל מקרה מקביל להצלה או לשמירה על הזכויות שלי: **הקדמה: גרנותא**: אני מציל את מצבי, אם כי בזמן לכתתי לב"ד יוכל להמשיך לדלות, או שבזמן זה יכלו המים, כפי שראינו ברש"י.
1. **בן בנ בנ**: עשיית הדין כאן נעשית מתוך חינוך, מתוך שמירה על זכויותיי. כאשר אדם יודע שהדין עמו, אם גנבו הוא צריך לקחת בגאווה חזרה את רכושו. אם הוא ייקח זאת בלי שיראה אותו השני, מעבר לכך שגם הוא יהיה כמותו- גנב, הוא לא יועיל במעשיהו. עליו ללמד את הגנב לקח ולחנכו.
2. **שור**: מציל את השור שלי מפני שור אחר שבא להורגו.
3. **ממלא**: יש כאן פגיעה בחופש המעבר ברה"ר, וע"י המעבר שלי אני מממש את זכותי.
4. **רבו מסהרב**: כאן נשים כוכבית (*) היות והמקרה של עבד הוא שונה. אין כאן בפשטות הצלה, שאין אנו עוסקים בשאלות של 'חפץ מבורר' או כלל הגעה לב"ד, אולם בפשטות ניתן לומר שע"י עשיית החבורה בעבד, מציל עצמו הרב מהמשך השהות עם העבד.
5. **המניזו כד ברה"ר**: ע"י המעבר שלי אני מממש את זכותי.
6. **וקצותה את כפה**: כאן יש הצלה. (יכולה להציל ע"י דבר אחר) בכך, דומה דין זה לדין של שור. אנו אומרים ש"נעשתה ידה כשליח בין דין". במקרה ההצלה יש הסתייגות ולא מחלוקת, כלומר- יש דרך אחרת לקיים את הדין.
7. **דרך הרבים**: אני מממש את הזכויות שלי, שלא יפגעו לי בשדה.

³ עיין בשו"ת 'חוות יאיר' שלדעתו- 'עביד איניש' הוא רק במקרה שמזיק.

8. **פאה**: אני מציל את השדה שלי מפני העניים שיקחו יותר מפאה בשדה.

הצלה	שמירה על זכויות
הקדמה: גרגותא.	1. בן בג בג.
3. שור.	2. ממלא.
5. רבו מסרהב*.	4. המניח כד ברה"ר.
7. 'וקצותה את כפה'.	6. דרך הרבים.
8. פאה.	

שתי הבחינות הללו מחדדות שתי עילות לקיים את "עשיית הדין לעצמו", זה כבר יכול להוביל אותנו לסיכום הסופי, שהוא הבאת הדין להלכה, ופסק הדין במשפט בישראל.

הלכה למעשה:

יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש בידו כוח: הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולהביא לבית דין, אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו, אילו נתאחר ובא לבית דין. לפיכך אם קבל עליו בעל דינו, והביאו לבית דין, ודרשו ומצאו שעשה כהלכה, ודין אמת דן לעצמו--אין סותרין את דינו.

(**רמב"ם**, ספר שופטים, הלכות סנהדרין, פרק ב', הלכה יב')

אנו רואים כי הפסיקה הולכת עם רב נחמן, מבלי בכלל להזכיר את הדעה החולקת. ניתן להביא גם את השו"ע (חו"מ, תיב, ד), שפוסק בצורה דומה.

פסק הדין בישראל:

בישראל קיים חוק: עשיית דין עצמית. בסעיף 18 לחוק המקרקעין, נאמר כך: (א) המחזיק במקרקעין כדין רשאי להשתמש בכוח במידה סבירה כדי למנוע הסגת גבולו או שלילת שליטתו בהם שלא כדין.

(ב) תפס אדם את המקרקעין שלא כדין רשאי המחזיק בהם כדין, תוך שלושים ימים מיום התפיסה, להשתמש בכוח במידה סבירה כדי להוציאו מהם.

כמובן שדין זה לא קיים רק במקרקעין וזה דוגמא, אך חיבור של התלמידים לדברים שנמצאים כיום, אין ארוך לשיעורו..

סיכום

מה יש כעת ביד התלמיד? הוא למד על שתי הדעות בדין עביד איניש, הוא למד בעצמו את המקורות שמביאים ושמע מפי חבריו את שאר המקורות. מניסיון דבר זה נותן הרבה אנרגיות לתלמידים, וממש כל אחד צריך להיות שותף ולדעת להסביר מקור או שניים. בסופו של דבר, הדברים גם מסוכמים אצלו (ובמחברת) והוא אפילו יודע שהדבר הזה בא לידי ביטוי בדינים של היום יום (כפי שראינו במשפט בישראל). מכלול זה לפי דעתי מהווה מתכון מוצלח לאהבת תורה.